

Борислав Вујић

ПОРЕКЛО МИЛОВАНА ГЛИШИЋА

Овај рад прочитан је у рукопису, на дан 20. јануара 1979. године у Дому Милован Глишић" у Ваљеву, поводом дана Милована Глишића.

При проучавању порекла појединих личности из ранијих времена, запада се у велике тешкоће, које други народи немају. Тек се од средине XIX века почело сређивати питање породичних имена, односно, презимена чиме је знатно олашано проучавање порекла, али само за период после регулисања тога питања. Период пре тога и даље чини велике тешкоће свима који се проучавањем порекла појединих личности баве.

Да би се спречило мењање презимена како коме падне на памет, кнез Милош је још 1836. године дао у новине овакву објаву: „Будући да неки између чиновника, иначе способни и честни људи, променили су своја сопствена презимена, и узели друга, мислећи да се тим увеличавају, и већу част задобијају: то би их опоменули на мудрост, и правилно употребленије презимена својих, објављујемо их овде, као: „Јевтимије Угричић није се од старине Угричић звао, већ је узео то презиме од Угрице Војводе, који њему није био ни род ни помози бог. Он треба да се зове по оцу, који је прота и име му је Павле, дакле, Протопоповић, или Павловић”.¹

Тако је кнез Милош учио реду оне који су мењали презимена, а ми и Милоша знамо као Теодоровића, па после Обреновића!

Тринаест година после оваквог Милошевог, мало и комичног обавештења, влада кнеза Александра Карађорђевића послала је 1850. годину у Аустрију Стефана Груборовића, столоначелника кнежеве канцеларије и Сретена Поповића, столоначелника врховног суда, са задатком да провиде вођење баштенских књига, како би се и код нас овакве књиге могле устројити. Вративши се из Аустрије, њих двојица предложили су да се убудуће презимена фамилијарна задржавају, „а не да се као до сада батаљују и сваки на име оца свога презива, будући ово к вођењу баштенских књига одвећ смета”²

Овај њихов предлог усвојио је попечитељ правосуђа и просвешченија, кавалир Алекса Симић и 8. децембра 1850. године год. А. Но 6314 упутио Савету. Под бројем 985 од 1850. године, Савет 16. јануара

1851. године прослеђује предмет књазу, који предлог усваја 31. јануара 1851. године под В. Но 62 и тада је решено да се презимена једном за свагда утврде. Значи, од тада више нема промена презимена!

И после овога датума по матичним књигама било је промена презимена, давање нових презимена по оцу, па занимањима, по старини, али мање, тако да је лакше пратити развој и кретање појединих породица.

Као пример наводимо породицу Милорада Гавриловића, чувеног београдског глумца, рођеног у Ваљеву 1861. године, познатог по надимку „Стари господин” (њега узимамо за пример, јер му је Милован Глишић био управник и драматург београдског позоришта, а и ради тога што се на сахрани Милована Глишића, у име позоришта, опростио Милорад Гавриловић). За рођено четворо деце и смрт оца Милорада Гавриловића, употребљена су три презимена: Гаврић, Гавровић и Гавриловић. Сам Милорад уписан је као Гавровић.⁴

Међутим, има неких породица, које нас специјално интересују, а које су затуриле своје трагове и мењали презимена, тако да уз највеће напоре успевамо да пронађемо две-три генерације пре неке знамените личности, наравно, ако је интересантна за проучавање.

Милована Глишића, рођеног Ваљевца (нећемо ваљда и даље говорити да је рођен у Грацу код Ваљева), познатог књижевника и преводиоца, као да је неко од предака затрпавао у бокор презимена, па и имена, из којег би се вредан и упоран истраживач једва испетљао.

У књизи рођених за 1847. годину стоји да је Милован Глишић рођен 7. јануара (наравно, по старом календару), што значи да је рођен на богојављење, 19. јануара. До сада се водило ра је он рођен 7. односно 20. јануара, али се заборавило на чињеницу да је у прошлом веку разлика између једног и другог календара била 12, а не 13 дана, као што је у XX веку. Ко зна да ли је и тај датум тачан, јер је упис извршен после више од три месеца — 13. априла 1847. године, под бројер 32. Не тврди се да Милован није рођен 7. јануара, али се пре може претпоставити да није, чим је толико времена прошло од рођења до уписа, нарочито рачунајући на степен образованости свих грађана, па и самих свештеника, који су уписе у књиге рођених вршили. Има још једна претпоставка која може да нас наведе на то да је Милован Глишић рођен неког ранијег дана, а пријављен да је рођ. тек 7. (19.) јануара. У својој књизи Мит и религија у Срба, Веселин Чајкановић каже да критични, или „некрштени дани” падају дванаест дана после бадњег дана (у веровању православних Срба) и завршавају се крстовданом (у прошлом веку крстовдан је био 6., односно 18 јануара). Дакле, Милованово рођење пријављено је следећег дана пошто су прошли „некрштени дани”. У таквој пријави можда су имали удела родитељи, можда кум, можда неко од родбине, а сигурно и свештеник, у овом случају Петар Сајић.⁵

Милован је употребљавао као средње слово Б. До сада смо знали да му је очево име било Борђе. Међутим, у матичној књизи рођених при Миловановом рођењу уписано име Глигорије, у рубрици име оца, а у рубрици име мајке, Јевросима. Као кум уписан је Милутин Васић из Кошаља.

Трагајући у књигама венчаних ваљевске цркве, које се воде и сачуване су од 1837. године, нисмо успели да нађемо венчање Милованових родитеља, бар онако како смо сматрали да је уписано. Међутим, нашли смо један упис за који претпостављамо да се односи на Милованове родитеље. То је упис извршен 27. априла 1841. године, по којем су венчани Георгије Глигоријевић из Граца и Јека, кћи Матије Миличевића из Годечева. Њима је кум на венчању био Милутин Весић из Кошаља. (Видели смо да је кум при рођењу Милована Глишића, Милутин Васић, из Кошаља).

Георгије Глигоријевић и Јека, из Граца, добили су 4. новембра 1842. године кћерку Љубицу, коју је крстио Милутин Васић, из Кошаља.

Друго дете Борбе Глигоријевић и Јеромиса из Граца добили су 5. јуна 1845. године и добило је име Марија. Кум је био Милутин Веселиновић, из Кошаља.

Треће дете је Милован, о којем смо дали исцрпне податке, као и о родитељима и куму.

Четврто дете добили су Борбе Глишић и Јеросима из Граца. Детету је име Цвета као кум дао Јован Вилотијевић, ученик из Ваљева. Цвета је умрла 18. марта 1852. године, али је у књигу умрлих уписана као кћерка Крбе Глишића, из Граца. Касније ћемо видети ко је носио надимак „Крба“, али и „Крча“, и „Крћа“ и „Крца“. То је био Милованов отац.

Пето дете добили су 1. марта 1853. године Глигорије Глишић и Јеросима, Кум Милутин Весић, из Кошаља, дао је детету име Благоје. Овај Благоје умро је 9. децембра 1857. године, али је име оца забележено Крба Глишић, из Граца.

Шесто дете добили су Бока Глишић, из Граца и Јевросима 3. фебруара 1856. године и кум Милутин Весић, из Кошаља, дао је детету име Миливоје.

И на крају, седмо дете Борба Глишића и Јевросиме из Граца, рођено је 14 јануара 1859. године. Детету је Сава Стефановић из Ваљева, дао име Станка.

По попису грађана Ваљева, из 1862. године пописан је у Грацу Борбе Глишић, жена Јевросима, син Милован, стар 13 година (тада је имао 15 година), син Миливоје, стар 4 године (тада је имао 6 година) и кћерка Цвета, стара 3 године (већ смо рекли да је Цвета умрла 18. марта 1852. године. То је грешка, јер је требало уписати кћерку Станку, рођену 1859. године, која је тада имала 3 године. Станка је, као што је познато надживела брата Милована).⁶⁾

Што се тиче остале деце: Љубица (рођена 1842. године) и Марије (рођене 1845. године), није нам успело да нађемо када су умрле, јер књиге умрлих ваљевске цркве постоје тек од 1849. године. Претпостављамо да су њих две раније умрле чим се више не помињу.

Као што се види, у матичним књигама помињу се презимена Глигоријевић и Глишић. Милованов отац јавља се као Георгије, Глигорије, Борбе, Бока па и Крба. Мајка Милованова јавља се као Јека, Јеросима и Јевросима. Кум се јавља као Милутин Васић, Весић и Веселиновић.

Отац Милованов имао је брата, који се у попису од 1832. године, али и 1834. године, јавља као Лазар Глишић, бећар (у смислу неожењен).⁷

Милованов отац ни у једној варијанти имена не помиње се у ова два пописа, ни самостално, нити у саставу неке друге породице. У 1832. години пописан је у Грацу Глиша Кошљан, са синовима Перишом, Лазаром и Дамњаном и слугом Николом, али се не помиње син Борбе. Зашто износимо ове податке, читалац ће уочити касније.⁸

Пошто се Глигорије помиње као Кошљан, а кум Глишића је из Кошаља, то смо одговор на многа питања потражили у Соколској нахији од Љубе Павловића, издање 1930. године.⁹

„Најстарији род у Кошљама су, пише Љуба Павловић, Васиљевићи”. (Васићи, Весићи и Веселиновићи се не помињу).

„Око 1770. године дошли су у Кошље Младеновићи. Они славе светог Јована. Из Гусиња је најпре дошао старац Антоније. Прво је дошао у Пиву, у Тадиће, а одатле у Горње Кошље. Антонијев син Глиша био је хајдук у Босни”. Глиша се као хајдук оженио, хајдуковао је, а жена је седела код куће, рабала децу и подизала их.

Глиша је 1813. године дошао поново у Кошље. Већ је имао два сина: Борба и Лазара и једну кћер. Од 1813. до 1815. године хајдуковао је по Романији и Јаворини (Јахорини). Кад је почео II српски устанак, Глиша је прешао у Србију и учествовао у свим бојевима.

Турци из околине успели су да му запале кућу и побију неке сроднике. Жене и деца успевају да побегну. После тога превео је жену и децу у Дивце испод Ваљева, привремено се населио, докле га није нашао његов пријатељ, Плаво-бег Јајић из Бачеваца (на Дрини), позвао га у Ваљево и дао му своје имање у селу Грацу, на реци Грацу, готово у самој вароши. Ту се настанио стално, а синове је упутио на трговину и занате и они су се растурили, или су изумрли без потомства у Ваљеву је и Глиша умро”. Тако пише Павловић.

По Павловићу, Глишини синови Лазар и Борбе, били су у Ваљеву од 1842—1869. године најутледнији трговци-извозници, радили су с кожом, вуном и лојем. Смрћу Борбевом престао је и Лазар трговати. Лазар је имао јединца сина у своје време (1880—1890. године) најистакнутијег Ваљевца. — По Павловићу Борбе је имао јединца сина Милована, а то је наш признати књижевник Милован Б. Глишић.

Павловић се позива у погледу хајдука Глигорија Младеновића, Борбевог оца, а деде Милована Глишића, на Милана Б. Милићевића, који је у „Поменику знаменитих људи у српскога народа”, издање 1888. године опширно писао о њему. Напомињемо да је у неким издањима „Поменика” (као на пример издање Српске књижевне задруге из 1959. године) изостављен Глигорије — Глиша Младеновић, али смо се служили ранијим издањем из 1888. године.¹⁰

Према М. Б. Милићевићу, који је о Глигорију Младеновићу писао најпре у „Кнежевини Србији”, они воде порекло од Југовића са Косова. Један син Југ Богданов, тако је говорила легенда, а тако је причао и Антоније, отац Глигорија — Глише Младеновића, остао је жив, па се склонио у Гусиње, одакле је Антоније дошао у Кошље. Сам Антоније причао је да је чуо од свога деде да су се они некада пре-

зивали Југовићи, па су после, у злу времену променили презиме, не толико због „некрштених“, колико због „крштених“ Турака.

Антонијева задруга у Кошљама била је прилично бројна и имућна. Наравно, Турци су често долазили у његову кућу и чинили насиља. С друге стране и хајдуци су узнемиравали Антонијеву кућу, пијући и разносећи оно што задруга привреди.

Антоније је већ био зашао у године, те је старешинство над задругом пренео на најстаријег сина Глигорија — Глишу.

По природи, а можда и по наследним особинама немиран, Глиша није хтео да седи код куће и да чека кад ће ко доћи да га пљачка, већ одлучи да се одметне у хајдуке. Прво је имао десет хајдука, али их је убрзо било већ двадесет и осам.

Глиша је највише хајдуковао по Босни, Херцеговини и делу Косова, али је користио сваку прилику да посети своје у Кошљама.

Убрзо је Глиша стекао јатаке, па их је имао и међу богатим Турцима. Најбољи и највернији јатак био му је Турчин Мејо Чолић, који је због Глише и главу изгубио, али га је Глиша „братски“ осветио.

Глиша је био веома сујеверан, а и веровао је у враџбине. Пре него што пође у неку акцију, он би узео да распреде неке конце који, као треба да му кажу и предскажу шта треба да уради.

Једном приликом га његови другови салете да иду чак у Невесиње да нападну неког бега, али је Глиша стално одбијао, говорећи како му конци добро не кажу. На наваљивање дружине, Глиша преко воље пристане, али тако рђаво прођу. У борби изгине шест хајдука из Глишине дружине, а од тада његови хајдуци почну веровати Глиши, односно, његовим концима.

У једном случају Глиша се зверски осветио Јеврејину, који је његову дружину пријавио муселиму, а овај га са својим људима напао. Други пут сретне у шуми Глиша опет оног Јеврејина, трговачког калауза по занимању, нареди да га вежу за две јеле савијене до земље. Намажу Јеврејину браду смолом, запале га и пуге оне јеле, те Јеврејин одлети на врх ова два дрвета. После неколико дана Глиша се и сам згрозио кад је на том месту нашао Јеврејинов костур поврх оних јела.

Глиша је са својом дружином спасао једног домаћина од насртљивог насилника аге из Подриња, који је хтео да спава прву ноћ са његовом снахом. Казнио га је онако како су у то време кажњавани такви насилници.

Глиша је већ био хајдук када се 1801. године оженио. Жена му се звала Босиљка-Боја, а била је родом из Крушчице, на граници соколске и ужичке нахије. И даље је наставио да хајдукује по Босни, навраћајући по неки пут код својих у Кошље.

Кад је подигнут устанак 1804. године, Глиша се брзо вратио са Косова и пришао устаничким четама. Тукао се са Турцима на Чокецини 1804. године, на Чучугама, под Београдом, где је и рањен, али не нарочито тешко.

Био је 1813. године у боју на Равњу, где су му погинула два брата и два шурака.

Опет је Глиша хајдуковао, а код куће су били Боја са троје деце: Лазаром и Борћем и кћерком Смиљком.

Из освете Турци запале Глишину кућу у Кошљама, али је Боја са децом благовремено била побегла код брата у Крушчицу, те тако остану живи.

Пошто се заврши ратовање, Глиша оде у Крушчицу, одакле узме Боју и децу и одведе их у Дивце, испод Ваљева, где се настане у качњаку код неког Панића.

Кад бег Јајић из Ваљева чује да је Глиша у Дивцима, а од раније га је добро познавао, дозове га и поклони му део свога имања у Грацу, поред саме реке Градац. То је било око 1818. године.

Сахрањен је на ваљевском гробљу, од прилике, на истом месту на којем се и данас налази такозвано грачанско гробље, више Ваљева, с леве стране од ужичког пута. Својевремено му је био подигнут споменик од плавог љутог камена с натписом: ОВДЕ ЛЕЖИ ТЕЛО И КОСТИ ГЛИГОРИЈА АНТОНИЈЕВИЋА, ИЗ ГРАЦА. ПРЕСТАВИ СЕ 1836. ГОДИНЕ.

У време смрти Глиша је имао око 75 година. Излази да је рођен око 1760. године.

У време кад је Глиша умро, још нису вођене матичне књиге, тако да његове смрти нема убележене.

Када је Милан Б. Милићевић, 1888. године, објавио податке о Глиши Младеновићу (Антонијевићу по оцу Антонију), био је још жив Глишин син Лазар Глишић, који је тада имао око 86 година. То значи да је рођен око 1802. године. Међутим, у попису грађана Ваљева за 1862. годину, води се да је Лазар Глишић стар 54 године, што би значило да је рођен 1808. године. Борће Глишић води се 1862. године да је стар 53 године, што значи да је он млађи син Глишин и да је рођен око 1809. године. У време пописа, 1862. године, наведено је да је Борћева жена Јевросима, мајка Милована Глишића, имала 40 година. То значи да је рођена око 1822. године.

У матичним књигама умрлих нађени су уписи смрти и Борћа и Јевросиме Глишић. Борће је умро 10. децембра 1864. године, али поред имена у загради стоји и надимак „Крца”. Јевросима је умрла 22. априла 1872. године, али и код ње написано да је жена покојног Борћа „Крче”, из Граца.

При крају XIX века, када су Павловић и Милићевић писали о Глиши Младеновићу — Антонијевићу, Милован Глишић је већ био чувени писац и преводилац. Можда се тиме може објаснити што су они о Глиши писали тако опширно. Утолико је лакше разумети што је Глиша из каснијих издања „Поменика” изостављен. Рачунало се да један хајдук, један одметник, није тако знаменита личност српског народа, па ма био и деда једном Миловану Глишићу!

Било како било, помоћу писаних докумената и легенде, може се основано рећи да је утврђено порекло Милована Глишића. Тачно је

да је он био хајдучког порекла, јер је унук једног чувеног дугогодишњег хајдука. Између дедине смрти у унуковог рођења није прошло више од 11. година, тако да се траг није изгубио, нити се могао изгубити.

У таквом пореклу нашег Милована Глишића може се наћи и објашњење, бар делимично, за порекло његових појединих прича. Хајдуци су измишљали, причали, преносили страшне приче, народ их слушао, памтио и преносио даље, нешто одузимао, нешто и додавао. Тако је и са Глишином породицом. Селила се, бежала од Турака, силазила чак у Дивце, враћала се у Градац. Остарели Глиша седео је у Грацу, причао, деца памтила и преносила даље. Милован је морао део ових прича чути, или у кући, или у најближем суседству. Његов отац имао је близу 40 година кад се Милован родио. Зато је основана претпоставка о месту где је Милован чуо и могао чути поједине приче или измишљотине, које је после срочио у приче, или приповетке. Зар има шта основаније него претпоставити да је материјал за приповетку „После деведесет година“, чију је радњу сместио у Зарожје, близу Кошаља, Крушчице, па и Ваљева, подручју на којем је Глиша хајдуковао, Милован чуо од својих најближих? Зар се по тајанствености ове приповетке и других Милованових дела не осећа и тајновитост оних Глишиних конаца, који су предсказивали догађаје?

Мишљења смо да легенда о Глишића пореклу од Југовића са Косова, нема основа, али смо је поменули да се види како у једном народу, несрећено питање презимена и дугогодишње робовање може довести и до таквих појава.